

PL. ÚS 12/2001
4. 12. 2007

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 12/01-297

Ústavný súd Slovenskej republiky na verejnom zasadnutí 4. decembra 2007 v pléne zloženom z predsedníčky Ivetty Macejkovej a zo sudcov Jána Auxta, Petra Brňáka, Ľubomíra Dobríka, Ľudmily Gajdošíkovej, Sergeja Kohuta, Jána Lubyho, Milana Lalíka, Lajosa Mészárosa, Marianny Mochnáčovej, Ladislava Orosza a Rudolfa Tkáčika o návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, zastúpenej JUDr. D. L., poslancom Národnej rady Slovenskej republiky, na začatie konania podľa čl. 125 písm. a) a b) Ústavy Slovenskej republiky o súlade § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. s čl. 15 ods. 1 a 4 Ústavy Slovenskej republiky, (.....)
takto rozhodol:

1. Ustanovenie § 2 ods. 3 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení zákona č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Slovenskej národnej rady č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb., n i e je v súlade s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Vo zvyšnej časti návrhu skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky nevyhovuje.

Odôvodnenie: I. Predmet konania

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol doručený návrh skupiny 31 poslancov Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „navrhovateľ“ alebo „navrhovatelia“) na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) a b) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej aj „ústava“) - o súlade § 4, § 6, § 7, § 8, § 10 a § 11 zákona č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva v znení zákona č. 419/1991 Zb. (ďalej len „zákon o umelom prerušení tehotenstva“ alebo „zákon“) s čl. 15 ods. 1 a ústavy, - o súlade § 4, § 5 ods. 2 a 3 a § 9 vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej socialistickej republiky č. 74/1986 Zb. v znení vyhlášky č. 98/1995 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o umelom prerušení tehotenstva (ďalej len „vyhláška“), s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy, a - o súlade § 2 ods. 3 vyhlášky s čl. 123 v spojení s čl. 2 ods. 2 ústavy a s § 4 a § 12 zákona o umelom prerušení tehotenstva.

.....

Posudzovanie ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva

A. Kľúčové východiská ústavného súdu na posúdenie ústavnosti napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva a ich interpretácia

Ústavný súd predovšetkým zdôrazňuje, že Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo (čl. 1 ods. 1 ústavy). Z tohto ústavného postulátu vychádzal ústavný súd aj pri svojom rozhodovaní v danom prípade. Úlohou ústavného súdu v tomto konaní nie je odpovedať na filozofickú, morálnu či etickú otázku, kedy začína ľudský život, ani na otázku správnosti či morálnosti umelého prerušenia tehotenstva a ani na otázku, ako by mala vyzerat' optimálna právna úprava umelého prerušenia tehotenstva v Slovenskej republike, ale iba na otázku, aké sú ústavné mantinely, ktoré ústava vo vzťahu k právnej úprave umelého prerušenia tehotenstva kladie zákonodarcovi. Inak povedané, kľúčovou otázkou, ktorú musí ústavný súd v tomto konaní zodpovedať, je, či ústava znemožňuje zákonodarcovi právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva spôsobom, aký vyplýva z napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva.

Z návrhu navrhovateľov vyplýva, že úlohou ústavného súdu v tomto konaní je v prvom rade posúdiť súlad § 4, § 6, § 7, § 8 a § 10 zákona o umelom prerušení tehotenstva s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy.

Podľa stabilizovanej judikatúry ústavného súdu ústava predstavuje právny celok, ktorý treba aplikovať vo vzájomnej súvislosti všetkých ústavných noriem. Len výnimočne a ojedinele môže nastať stav, keď sa spoločensky upravený vzťah upravuje jedinou normou ústavy (II. ÚS 128/95). Každé ustanovenie ústavy treba interpretovať a uplatňovať v nadväznosti na iné normy ústavy, pokiaľ existuje medzi nimi príčinná súvislosť (II. ÚS 48/97), a preto ústavný súd opakovane vyslovil názor, že ustanovenia ústavy sa vysvetľujú a uplatňujú vo vzájomnej súvislosti všetkých relevantných noriem (II. ÚS 31/97, PL. ÚS 13/97, PL. ÚS 15/98, II. ÚS 10/99, I. ÚS 53/01, m. m. PL. ÚS 9/04 atď.).

Opierajúc sa o uvedené úlohou ústavného súdu v tomto konaní je posúdiť súlad napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení s čl. 15 ods. 1 a 4 ústavy v nadväznosti a v príčinnej súvislosti s inými ústavnými normami a princípmi, ako aj ústavou chránenými hodnotami.

(...)

1. Právo na život a ochrana ľudského života pred narodením podľa čl. 15 ods. 1 ústavy - základné východiská interpretácie

Podľa čl. 15 ods. 1 ústavy: „Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.“

1.1

Právo na život je vstupnou bránou a pilierom celého systému ochrany základných práv a slobôd. Ústavný súd nemá dôvod spochybňovať kľúčové miesto práva na život v systéme základných práv a slobôd. Účinná ochrana práva na život je totiž nevyhnutnou (i keď nie dostatočnou) podmienkou reálnych záruk telesnej a duševnej integrity fyzickej osoby, a tým aj všetkých jej ostatných práv a slobôd. Tie sú napokon „len“ rôznymi kvalitatívnymi stránkami práva na život, napríklad práva na život v zdravom prostredí alebo v prostredí, kde má každý slobodu pohybu, prejavu, zhromažďovania, spolčovania, či práva na život, ktorého súkromie požíva ochranu alebo v rámci ktorého je možné užívať, požívať a nakladať so svojím majetkom a pod.

Právo na život pôsobí erga omnes a je priamo aplikovateľné, keďže ústava nepredpokladá, že by jeho ochrana bola viazaná na vykonanie zákonom. Právo na život tak požíva ochranu jednak vo vertikálnom vzťahu verejná moc - fyzické osoby a jednak v horizontálnych vzťahoch medzi fyzickými osobami a právnickými osobami navzájom. Ústavný súd pritom už vo viacerých rozhodnutiach vyslovil, že úlohou štátnej moci je chrániť základné práva a slobody nielen voči štátnym orgánom, ale aj voči komukoľvek inému, t. j. aj voči fyzickým či právnickým osobám. Z čl. 15 ods. 1 ústavy teda pre štát nevyplýva iba povinnosť zdržať sa zásahov do práva na život, ale aj pozitívny záväzok prijať a zabezpečiť realizáciu opatrení slúžiacich účinne a reálnej ochrane práva na život.

V kontexte s uvedeným zásadnou otázkou, na ktorú musí odpovedať v tomto konaní ústavný súd, je to, či nositeľom (subjektom) práva na život je nasciturus (plod) alebo až narodený človek.

1.2

Zo znenia čl. 15 ods. 1 ústavy zreteľne vyplýva, že ústavodarca rozlišuje medzi právom každého na život (prvá veta) a ochranou nenarodeného ľudského života (druhá veta). Toto rozlíšenie naznačuje rozdiel medzi právom na život ako osobným, subjektívnym nárokom a ochranou nenarodeného ľudského života ako objektívnou hodnotou (ako je ďalej uvedené).

Pre posúdenie (ne) súladu napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva s čl. 15 ods. 1 ústavy je kľúčová interpretácia jej druhej vety „Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením“. Význam druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy možno vyložiť dvomi krajnými spôsobmi, pričom ani s jedným z nich sa ústavný súd nemôže stotožniť.

Prvou možnosťou je normatívna irelevancia tohto ustanovenia. Podľa tohto prístupu nie je ustanovenie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy právnou normou, ktorá by vyjadrovala príkaz, zákaz alebo hranice dovoleného, ale deklaráciou obsahujúcou pranie, v ktorej je nepochybne obsiahnutá etická norma (takto napr. Čič, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica slovenská, 1997. 87 s.). Vyložiť druhú vetu čl. 15 ods. 1 ústavy len ako proklamáciu je však v zásadnom rozpore so súčasťou koncepciou ústavy, ktorá nie je dokumentom obsahujúcim normatívne irelevantné proklamácie, ktorých význam je určený až ďalšou zákonodarcovou činnosťou, ale je skutočným súborom priamo aplikovateľných noriem, princípov a hodnôt, ktoré majú svoj konkrétny normatívny dopad (pozri najmä čl. 152 ods. 4 ústavy).

Druhou možnosťou je priznať nasciturovi (nenarodenému ľudskému životu) právo na život, t. j. kvalitu základného práva. Druhá veta čl. 15 ods. 1 ústavy by tak bola chápaná ako špecifikácia prvej vety, teda odstraňovala by akékoľvek pochybnosti o tom, že pod „každým“ v zmysle čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy je nutné rozumieť tiež nascitura. K takémuto záveru sa prikláňajú navrhovatelia prinajmenšom v niektorých častiach svojej argumentácie. Inde navrhovatelia naopak smerujú svojou argumentáciou k tomu, že nenarodený ľudský život má právo na život, hoci toto právo nemusí byť rovnako intenzívne, ako právo na život osoby už narodenej. Z tohto hľadiska by bolo možné konštatovať, že čl. 15 ods. 1 ústavy zakotvuje v oboch vetách dve základné práva, ktorých ochrana je garantovaná rôznou intenzitou. Oba prístupy navrhovateľov ústavný súd z ďalej uvedených dôvodov odmieta, pričom tento jeho záver nie je v žiadnom rozpore s jeho prvou premisou, ktorou poprel tézu o normatívnej bezvýznamnosti čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy.

Z porovnania doslovného výkladu prvej a druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy, najmä spojenia „má právo na život“ v. „hodný ochrany“ vyplýva, že ústavodarca v čl. 15 ústavy celkom zjavne rozlišuje medzi právnym statusom nascitura a právnym statusom narodennej osoby. Tento jazykový výklad je podporovaný tiež systematickým výkladom. Katalóg základných ľudských práv a slobôd v druhom oddiele druhej hlavy ústavy je uvedený ustanovením čl. 14, podľa ktorého každý má spôsobilosť na práva. Je pritom bez akýchkoľvek pochybností, že pod pojmom každý, použitom v tomto (ale i v ďalších) ustanovení ústavy, treba rozumieť každého, kto sa narodí (pozri napr. Čič, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica Slovenská, 1977. 82 s., alebo Prusák, J. Teória práva. Bratislava: UK, 1995. 279 s.), t. j. spôsobilosť na práva vzniká narodením a končí smrťou, prípadne vyhlásením za mŕtveho. Ústava teda zásadne spája vznik subjektívnych práv až s okamihom narodenia človeka, nie už s jeho počatím. V kontexte s problematikou, ktorá je predmetom tohto konania, sa javí vhodné podporne poukázať napr. na čl. 41 ods. 3 ústavy, podľa ktorého deti narodené v manželstve i mimo neho majú rovnaké práva.

Akokoľvek z už uvedených dôvodov nemožno hovoriť o normatívnej bezvýznamnosti čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy, pretože normatívny význam tohto ustanovenia už s ohľadom na jeho samotnú formuláciu a ústavný kontext nedosahuje takú intenzitu, aby o ňom bolo možné hovoriť ako o základnom práve, ktoré je obmedziteľné len na základe prísneho vyvažovania a proporcionality voči inému základnému právu v zmysle čl. 15 ods. 4 ústavy.

Poňatie druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy ako základného práva je v rozpore so samotným návrhom na zrušenie niektorých častí napadnutého zákona o umelom prerušení tehotenstva. Navrhovatelia totiž sami pripúšťajú, že nie každý dôvod umelého prerušenia tehotenstva by musel byť v rozpore s nimi tvrdeným subjektívnym právom nascitura na život v zmysle čl. 15 ods. 1 ústavy.

.....

Poňatie druhej vety čl. 15 ods. 1 ústavy ako absolútneho subjektívneho práva a následná aplikácia čl. 15 ods. 4 ústavy (ktorý v sebe v zmysle horeuvedeného nevyhnutne obsahuje prvok proporcionality) by preto v rozpore s tým, čo sami požadujú navrhovatelia, celkom iste vylúčilo aj interrupciu z dôvodov ochrany zdravia tehotnej ženy, z dôvodov genetických alebo z dôvodu tehotenstva vzniknutého v dôsledku trestného činu, lebo právo na život nascitura by nemohlo byť v situácii klasického vyvažovania základných práv prevážené ochranou zdravia ženy ani inými dôvodmi spojenými väčšinou s ochranou súkromia tehotnej ženy. A pokiaľ by snád' podľa názoru navrhovateľov malo ustanovenie čl. 15 ods. 4 ústavy ospravedlniť tiež zdravotnú, genetickú či sociálnu indikáciu prerušenia tehotenstva, naskytá sa jednak problém nebezpečného vyprázdňovania samotného pojmu základného práva na život a jednak problém vytvárania rôznych kategórií práva na život, z ktorých nie každá by mala rovnakú váhu. Hlavne ostatne uvedený problém by mohol mať potencióálne deštruktívne účinky na Slovenskú republiku ako právny štát.

(....)

1.3

Žiadna moderná ústava, Ústavu Slovenskej republiky nevyvímajúc, nie je hodnotovo neutrálna, naopak je založená na relatívne ucelenej sústave hodnôt, ktoré si štát váži, rešpektuje ich a prostredníctvom orgánov verejnej moci zabezpečuje ich ochranu. Tieto hodnoty majú objektívny charakter a sú vyjadrením spoločensky uznávaného všeobecného „dobrá“ a majú spravidla nemateriálnu povahu. Na rozdiel od štandardných právnych noriem (pravidiel správania) štát objektívne hodnoty podľa záverov súčasnej právnej vedy nemôže

tvoriť, ale len uznať a rešpektovať, resp. z nich vychádzať a prípadne zvyrazňovať význam určitých hodnôt na úkor, či vo vzťahu k iným hodnotám (porovnaj napr. Kühn, Z. Aplikace práva ve složitých případech. K úloze právních principů v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002. 94 s.). Tým, že je určitá objektívna hodnota explicitne vyjadrená v ústave, nadobúda charakter ústavnej hodnoty, ktorá požíva ústavnú ochranu.

Ústavný súd zastáva názor, že nenarodený ľudský život má charakter objektívnej hodnoty, a zároveň zdôrazňuje, že popri objektívnej hodnote nascitura sú v ústave vyjadrené, a teda aj ústavou chránené, mnohé iné objektívne hodnoty, ako napr. sloboda (čl. 2 ods. 3, čl. 12 ods. 1, ale napr. aj čl. 17, 21, 23, 24 a čl. 2 ústavy atď.), rovnosť (čl. 12 ods. 1, ale napr. aj čl. 30 ods. 3 alebo čl. 47 ods. 3 ústavy), ľudská dôstojnosť (čl. 12 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 ústavy), ale aj manželstvo, rodičovstvo, rodina (čl. 41 ods. 1 ústavy) alebo zdravie (napr. čl. 20 ods. 3, čl. 21 ods. 3, čl. 23 ods. 3 a čl. 24 ods. 4 ústavy), príroda (čl. 20 ods. 3 a čl. 23 ods. 3 ústavy), životné prostredie (napr. čl. 20 ods. 3 a čl. 44 ods. 3 ústavy) či mravnosť (čl. 24 ods. 4 ústavy) a pod.

Objektívnym hodnotám, ktoré sú explicitne vyjadrené v ústave, garantuje ústava ochranu rôznymi formami a s rozdielnou intenzitou. Základné ústavné hodnoty, akými sú sloboda, rovnosť či ľudská dôstojnosť, nadobúdajú prostredníctvom spôsobu ústavného vyjadrenia (pozri čl. 2 ods. 3 alebo čl. 12 ods. 1 ústavy) charakter všeobecných ústavných princípov ako najvšeobecnejších pravidiel správania, ktoré v koncentrovanej podobe vyjadrujú najvšeobecnejšie ciele práva a spoločne tvoria systém základných hodnôt, na ktorom je založený ústavný poriadok štátu. Zároveň ústava konkrétnym prejavom týchto základných hodnôt priznáva intenzitu ochrany základného práva, resp. základnej slobody; napr. osobná sloboda (čl. 17 ústavy), sloboda vyznania (čl. 24 ústavy), sloboda prejavu (čl. 26 ústavy), právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti (čl. 119 ods. 1 ústavy) a pod., t. j. konkrétne prejavy týchto základných hodnôt sú formulované v podobe subjektívneho nároku fyzickej osoby, prípadne právnickej osoby voči štátu. Intenzitu ochrany základného práva priznáva ústava aj ďalším objektívnym hodnotám, ako sú napr. zdravie alebo životné prostredie (čl. 40 prvá veta ústavy, resp. čl. 44 ods. 1 ústavy), aj keď „len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú“ (čl. 51 ods. 1 ústavy). Mimoriadne vysokú intenzitu ochrany poskytuje ústava aj ďalším zo spomenutých hodnôt (príroda, mravnosť), keď ich ochranu považuje za legitímny dôvod k obmedzeniu niektorých základných práv alebo základných slobôd (napr. vlastníckeho práva - čl. 20 ods. 3 ústavy, slobody pohybu a pobytu - čl. 23 ods. 3 ústavy, resp. slobody náboženského vyznania a viery - čl. 24 ods. 4 ústavy). Manželstvu, rodičovstvu a rodine ústava garantuje ochranu prostredníctvom zákona (čl. 41 ods. 1 prvá veta ústavy). Z dikcie čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy („Ľudský život je hodný ochrany aj pred narodením“) možno nesporne vyvodiť aj záväzok štátu chrániť hodnotu nenarodeného ľudského života (nascitura), ale z textu zjavne vyplýva, v porovnaní s ostatnými spomenutými objektívnymi hodnotami, jednak nižšia miera konkrétnosti tohto záväzku („je hodný ochrany“), ako aj iná miera intenzity jej ústavnej ochrany.

Ústavný súd pripomína, že ústava nevyklučuje vyvažovanie základných práv a slobôd s ústavnými hodnotami, ale toto vyvažovanie má inú kvalitu ako vyvažovanie jednotlivých základných práv a slobôd.

1.4

Z už uvedeného (bod 1.3 v spojení s bodom 1.2) vyplýva, že podľa Ústavy Slovenskej republiky nasciturus nie je subjektom práva, ktorému patrí základné právo na život podľa čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy. Nasciturus sa síce môže stať subjektom práva ex tunc, a teda ex

tunc aj nositeľom základných práv, avšak pod podmienkou, že sa narodí živý.

Ústavný súd rovnako (bode 1.2) odmietol normatívnu irelevanciu ustanovenia čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy. Kľúčovou otázkou teda je, aký normatívny význam toto ustanovenie má. Podľa už uvedeného právneho názoru ústavného súdu analyzované ustanovenie ústavy koncipuje ochranu nenarodeného ľudského života ako ústavnú hodnotu, čím potrebu chrániť túto hodnotu priznáva normatívny status na úrovni ústavného imperatívu. Ústavný súd už zdôraznil, že ustanovenie čl. 15 ods. 1 ústavy nie je možné interpretovať izolovane, ale len v spojení s ústavnými princípmi vyjadrenými najmä v čl. 1 ods. 1 prvej vete, čl. 2 ods. 3 a čl. 12 ods. 1 ústavy, ako aj ďalšími relevantnými ústavnými ustanoveniami - najmä čl. 16 ods. 1, čl. 19 ods. 1 a 2, ale aj čl. 41 ods. 1 a 2 ústavy.

Povinnosť chrániť nenarodený ľudský život je ústavnou povinnosťou všetkých orgánov verejnej moci, do pôsobnosti ktorých táto ochrana môže v konkrétnych okolnostiach patriť, vrátane zákonodarcu a ústavného súdu. Ochrana tejto ústavnej hodnoty je zabezpečovaná v prvom rade zákonodarnou cestou. Niektoré možnosti ochrany nenarodeného ľudského života sú pritom naznačené už priamo v niektorých ďalších ústavných ustanoveniach (napr. právo tehotných žien na osobitnú starostlivosť, ochranu v pracovných vzťahoch a právo na zodpovedajúce pracovné podmienky podľa čl. 41 ods. 2 ústavy a jeho realizácia prostredníctvom bežného zákonodarstva v zmysle čl. 51 ods. 1 ústavy). Táto povinnosť nie je závislá na tom, či nasciturus má alebo nemá postavenie subjektu práva; v podstate jeho predpokladom je práve to, že nasciturus samostatným subjektom práva bez ďalšieho nie je (inak by samozrejme disponoval základným právom na život).

Ústavný imperatív ochrany nenarodeného ľudského života má svoj autonómny obsah - jeho konečná špecifikácia je v prípade pochybností úlohou autorizovaného „vykladača“ ústavného textu, ktorým je v Slovenskej republike ústavný súd. Tak, ako ústavný súd nemôže v mene ústavodarcu rozhodnúť o tom, odkedy existuje nenarodený ľudský život, tak môže a v danom prípade musí rozhodnúť o tom, aký obsah má a aké účinky vyvoláva ústavná povinnosť ochrany nenarodeného ľudského života.

So zreteľom na právny charakter čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy ako ústavou explicitne vyjadrenej hodnoty, ktorá zakladá imperatív smerujúci ku všetkým orgánom verejnej moci, je nutné vyložiť význam tohto ustanovenia v porovnaní s klasickým základným právom. Povinnosť štátu zaistiť ochranu základnému právu, ktorá je pozitívnym aspektom koncepcie základného práva, pochopiteľne nie je identická s povinnosťou štátu zaistiť ochranu ústavou garantovanej hodnoty. Preto, zatiaľ čo o základnom práve platí, že „kde je právo, tam je aj právna ochrana“, a to i súdnou mocou (pozri nález II. ÚS 58/97), čo sa týka ústavou garantovanej hodnoty, táto právna ochrana je slabšia, a to vzhľadom na možnosť uváženia, ktorým aj v nadväznosti na ústavnú dikciu disponuje zákonodarca.

Všeobecné požiadavky zakotvené v čl. 13 ústavy (rovnosť pri obmedzovaní práv a slobôd, štetenie ich podstaty a zmyslu), rovnako ako požiadavky proporcionality obmedzenia určitého základného práva, sú na ústavnú hodnotu a na z nej vyplývajúci ústavný imperatív ochrany aplikovateľné len primerane. Kľúčovou odlišnosťou v porovnaní s aplikáciou základných práv je hlavne rozsah prípustného uváženia, ktoré má na základe ústavy zákonodarca pri svojom rozhodovaní o právnej regulácii umelého prerušenia tehotenstva, hlavne pri vyvažovaní ústavného imperatívu vyjadreného v čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy na strane jednej a základného práva tehotnej ženy na ochranu súkromia podľa čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy (eventuálne s ďalšími do úvahy prichádzajúcimi základnými právami, hlavne

právom na ochranu zdravia - pozri nižšie), nehovoriac už o základnom práve tehotnej ženy na život podľa čl. 15 ods. 1 prvej vety ústavy na strane druhej. Je to preto predovšetkým zákonodarca, ktorý má rozhodnúť ako najlepšie dosiahnuť ústavný imperatív a prijať opatrenia zabraňujúce konaniu, ktoré je spôsobilé znemožniť transformáciu nenarodeného (a teda zatiaľ len potencionálneho) ľudského života na narodený ľudský život s výnimkou konania, záujem na ktorom presahuje spoločenský záujem na ochrane nenarodeného ľudského života. Tomuto ústavne prípustnému rozsahu uváženia je potom nutné prispôbiť tiež rozsah jeho prieskumu ústavným súdom. Iba v rámci takto stanoveného rozsahu postupoval ústavný súd ďalej pri svojom ústavnom prieskume (pozri nižšie časť III. B).

2. Právo na súkromie podľa čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy - základné východiská interpretácie

Podľa čl. 16 ods. 1 ústavy nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť iba v prípadoch ustanovených zákonom.

Podľa čl. 19 ods. 2 ústavy každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života. (...)

2.1

Ústavný súd už viackrát špecifikoval obsah ústavnej úpravy všeobecného osobnostného práva konštituovaného ako právo na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia (čl. 16 ods. 1 ústavy) a práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života (čl. 19 ods. 2 ústavy). Právo na ochranu súkromného života je neodňateľným právom fyzickej osoby. Ústavná ochrana súkromia podľa čl. 16 ods. 1 ústavy sa spája s nedotknuteľnosťou osoby. Predmetom takto koncipovanej ochrany je súkromie osoby späté s jej telesnou integritou (II. ÚS 19/97) a právo jednotlivca v určitej sfére spoločenských vzťahov žiť podľa svojich predstáv - bez zbytočných obmedzení, príkazov či zákazov ustanovených orgánmi verejnej moci (II. ÚS 19/97, II. ÚS 7/99, II. ÚS 16/99). Podstata práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života podľa čl. 19 ods. 2 ústavy spočíva v práve jednotlivca rozhodnúť podľa vlastného uváženia, či a v akom rozsahu majú byť skutočnosti z jeho súkromného života prístupné iným.

(...)

Vo vzájomnej spojitosti tak predmetné práva a princípy garantujú istú „vnútornú sféru“, v ktorej môže jednotlivec žiť podľa vlastných predstáv a vylúčiť z nej „vonkajší svet“, a sféru, v ktorej sa môže jednotlivec slobodne rozvíjať, realizovať svoju osobnosť a vstupovať do vzťahov, ako aj rozvíjať vzťahy s inými osobami. Právo na súkromie a na ochranu súkromného života v spojení s princípom slobody, tak v tom najzákladnejšom vymedzení, opierajúc sa aj o základné právo na ľudskú dôstojnosť, garantuje jednotlivcovi možnosť autonómneho sebaurčenia.

2.2

Do tohto rámca patrí a je (ústavou) chránené aj rozhodovanie ženy o vlastnej duševnej a telesnej integrite a o jej vrstvách, okrem iného aj o tom, či počne dieťa a aký bude mať jej tehotenstvo priebeh. Otehotnením (plánovaným, neplánovaným, dobrovoľným alebo v dôsledku násillia) sa žena nevzdáva svojho práva na sebaurčenie. Tehotenstvo je pritom stav spojený so značným telesným, ale aj duševným vypätím ženy, s bolesťami, obmedzeniami a nepohodlím, a teda stav spôsobilý výrazne obmedziť možnosti ženy slobodne realizovať svoju osobnosť. Akékoľvek obmedzenie rozhodovania ženy o tom, či tieto prekážky v autonómnej sebarealizácii mieni znášať, a teda či v danom stave tehotenstva mieni zotrvať až do jeho

prirodzeného ukončenia, preto predstavuje zásah do ústavného práva ženy na súkromie. Tento zásah môže byť ústavne oprávnený alebo ústavne neoprávnený.

2.4

Vyvažovanie vo vzájomnom konflikte stojacich ústavných práv, princípov a hodnôt sa riadi zásadou tzv. praktickej konkordancie, podstata ktorej podľa Spolkového ústavného súdu v Nemecku spočíva v „harmonizácii príslušných ústavných hodnôt a v zachovaní ich tvorivého napätia“. Povinnosť vyvažovania vo vzájomnom napätí sa ocitajúcich ústavných práv, princípov a hodnôt vyplýva aj zo skutočnosti, že práva a slobody obsiahnuté v druhej hlave ústavy disponujú prima facie rovnakou hodnotou. Hierarchizácia týchto práv a slobôd sa neopiera o akúsi doktrinálnu predetermináciu, ale je funkciou konkrétneho kontextu a okolností, za ktorých sa dotknuté práva, princípy a hodnoty ocitajú vo vzájomnom napätí. Hodnota spätá s ochranou nenarodeného ľudského života preto v pomyselnej hierarchii ústavných práv, princípov a hodnôt nestojí a vzhľadom na formu svojho ústavného vyjadrenia ani nemôže stáť a priori vyššie ako iné ústavné práva, princípy alebo hodnoty súvisiace s problematikou umelého prerušenia tehotenstva, in concreto právo na súkromie v jeho celostnom chápaní. Obsah a normatívne implikácie ústavnej povinnosti chrániť nenarodený ľudský život sú preto do výraznej miery aj otázkou obsahu a normatívnych implikácií práva tehotnej ženy na súkromie.

Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca na jednej strane nesmie ignorovať imperatív obsiahnutý v znení čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy - povinnosť poskytnúť nenarodenému ľudskému životu ochranu. Na strane druhej musí rešpektovať skutočnosť, že každý vrátane tehotnej ženy má právo rozhodovať o svojom súkromnom živote a chrániť realizáciu vlastnej predstavy o ňom pred neoprávneným zasahovaním. Možnosť tehotnej ženy požiadať príslušnú inštitúciu o umelé prerušenie tehotenstva je jednou z variácií, ktorými možno ústavné právo na súkromie a na sebaurčenie v spojení s princípom slobody uplatniť.

Z hľadiska predmetu tohto konania treba mať na zreteli, že úlohou ústavného súdu je hľadať východisko z kolízie medzi ústavou chránenou hodnotou (nenarodeným ľudským životom) a obmedziteľným ľudským – základným právom (právom ženy na súkromie). Pri obmedzovaní ľudských práv treba mať na zreteli ich podstatu a zmysel (čl. 13 ods. 4 ústavy). Ústavnú hodnotu nenarodeného ľudského života preto možno chrániť len do takej miery, aby táto ochrana nespôsobovala zásah do podstaty slobody ženy a jej práva na súkromie a v končennom dôsledku neznamerala uloženie povinnosti, ktorá presahuje ústavný rámec.

Treba mať na zreteli, že ak by žena v žiadnom štádiu tehotenstva nemohla sama rozhodnúť o tom, či vynesie plod alebo si nechá umelo prerušiť tehotenstvo, tak by to znamenalo povinnosť vynosiť plod, ktorá nemá oporu v ústave, a zároveň by to zasiahlo do podstaty jej práva na súkromie, ako aj jej osobnej slobody. Zákonodarca nesporne môže a v záujme ochrany ústavnej hodnoty nenarodeného ľudského života aj musí ustanoviť postup a časové hranice v prípade, keď sa žena rozhodne pre umelé prerušenie tehotenstva, pričom jeho postup nesmie byť svojvoľný, má umožňovať reálne rozhodnutie ženy o umelom prerušení jej tehotenstva a rešpektovanie ústavnej hodnoty nenarodeného ľudského života.

Z potreby rovnováhy týchto práv, hodnôt a princípov dotknutých v posudzovanom prípade pritom vyplýva, že absolutizácia jednej či jedného z nich - napríklad absolútny zákaz umelého prerušenia tehotenstva alebo naopak zrušenie akýchkoľvek jeho obmedzení - je vylúčená. Ich vyvažovanie preto predpokladá jednak určenie rámca ochrany, ktorej je nenarodený ľudský

život hodný, a jednak určenie rozsahu a účinkov práva ženy na sebaurčenie, na kontrolu nad vlastným telom a osudom, a to práve v ich vzájomnej relácii. Takéto vyvažovanie je síce v kompetencii zákonodarcu, avšak v kompetencii ústavného súdu je posúdiť, či konkrétny výsledok vyvažovania zo strany zákonodarcu zodpovedá vzťahu medzi ústavnou hodnotou špecifikovanou v ustanovení čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy na jednej strane a právami, princípmi a hodnotami špecifikovanými v ustanoveniach čl. 16, čl. 19 a čl. 2 ods. 3 ústavy na strane druhej.

(...)

Z analýzy právneho poriadku Slovenskej republiky vyplýva, že ochranu nenarodenému ľudskému životu zabezpečuje predovšetkým prostredníctvom ochrany tehotnej ženy. V tomto kontexte možno spomenúť najmä ochranu tehotnej ženy (matky) v pracovnoprávných vzťahoch. Z viacerých ustanovení Zákonníka práce smerujúcich k ochrane tehotnej ženy [pozri napr. § 55 ods. 2 písm. b) a f), § 87 ods. 3, § 98 ods. 3 písm. d), § 161 až § 164] stačí pripomenúť napr. ustanovenie § 161 ods. 2 prvá veta Zákonníka práce, podľa ktorého tehotná žena nesmie byť zamestnávaná prácami, ktoré podľa lekárskeho posudku ohrozujú jej tehotenstvo zo zdravotných príčin spočívajúcich v jej osobe. Je bez akýchkoľvek diskusií, že takáto ochrana tehotnej ženy predstavuje zároveň ochranu plodu, pričom zákonodarca v danom prípade túto právnu ochranu časovo nediferencuje na určité štádium tehotenstva. Obdobne trestné právo poskytuje ochranu života plodu po celú dobu tehotenstva (pozri § 150 až 152 Trestného zákona), hoci tak často činí tiež „len“ prostredníctvom ochrany života a zdravia matky [§ 139 ods. 1 písm. b) Trestného zákona v spojení napr. s ustanovením § 144 ods. 2 písm. d), § 145 ods. 2 písm. c) alebo § 147 ods. 2 písm. a) Trestného zákona].

(.....)

Na základe uvedených príkladov, ktoré nie sú zďaleka vyčerpávajúce, možno konštatovať, že tvrdenie navrhovateľov, podľa ktorého nenarodený ľudský život počas prvých 12 týždňov existencie tehotenstva nepožíva žiadnu právnu ochranu, nie je pravdivé.

2.

Jediným problémom ústavnoprávnej kvality tak zostáva ochrana nenarodeného ľudského života proti vlastnej matke. Na základe zákona o umelom prerušení tehotenstva možno vykonať umelé prerušenie tehotenstva v priebehu prvých 12 týždňov bez preukázania konkrétneho dôvodu, len na základe žiadosti ženy. Navrhovatelia to vidia ako protiústavné, keď tvrdia, že sa tak umožňuje interrupcia bez toho, aby žena „musela preukázať ohrozenie iného ústavného práva“. S tým ústavný súd nesúhlasí, a z nižšie uvedených dôvodov uvádza, že rozhodnutie o tom, či treba do právneho poriadku zakotviť v určitej obmedzenej lehote možnosť umelého prerušenia tehotenstva na žiadosť tehotnej ženy, je výlučne na zákonodarcovi, ktorý je ale pri svojom rozhodovaní, ako to bude nižšie uvedené, obmedzený požiadavkami, ktoré na neho kladie ústava.

3.

Ústavný súd sa predovšetkým nemôže stotožniť s tvrdením navrhovateľov, že zákon o umelom prerušení tehotenstva neposkytuje nenarodenému ľudskému životu v priebehu prvých 12 týždňov jeho vývoja žiadnu ochranu proti matke. Zákon totiž prednostne ustanovuje mechanizmus (procedúru), na základe ktorého môže byť prerušenie tehotenstva vykonané, pričom v rámci tohto mechanizmu sa pamätá tiež na záujmy nenarodeného

ľudského života. Z analýzy právnej úpravy obsiahnutej v zákone o umelom prerušení tehotenstva vyplýva, že mechanizmus vyjadrený najmä v § 7 tohto zákona pôsobí aj proti neuváženému a skratovému rozhodnutiu ženy o umelom prerušení tehotenstva. Tento mechanizmus spočíva v štyroch následných krokoch nevyhnutných na to, aby jej bolo umelo prerušené tehotenstvo. Žena musí najprv o umelé prerušenie tehotenstva písomne požiadať. Následne sa podrobí lekárskeму vyšetreniu a absolvuje pohovor s lekárom, súčasťou ktorého musí byť aj poučenie „o možných zdravotných dôsledkoch umelého prerušenia tehotenstva“. Toto poučenie je nesporne podávané aj s cieľom pôsobiť na tehotnú ženu, aby zvažila, či neodstúpi od svojho zámeru vykonať zákrok, čím sa zaisťuje nielen ochrana zdravia ženy, ale (aj keď to citovaná časť § 7 zákona o umelom prerušení tehotenstva výslovne neuvádza) tiež ochrana nenarodeného ľudského života. Lekár je pritom zrejme najvhodnejšou osobou na realizáciu ochrany nenarodeného ľudského života a pre ingerenciu v unikátnom vzťahu medzi nasciturou a jeho matkou aj s ohľadom na text Hippokratovej prísahy, ktorú lekári tradične po tisícročia skladajú a ktorá zosobňuje základný medicínsky etický kódex, pričom z nej zjavne vyplýva zásadný etický nesúhlas lekárskeho stavu s prerušením tehotenstva. Po pohovore s lekárom musí žena trvať na zákroku (§ 7) a následne uhradiť poplatok v zmysle § 11 zákona o umelom prerušení tehotenstva. Platná úprava teda zaručuje, že vôľa ženy preváži nad ochranou nenarodeného ľudského života až po zrelej úvahe opierajúcej sa aj o relevantné medicínske informácie sprostredkované v prístupnej forme. Navyše z ustanovenia § 11 zákona o umelom prerušení tehotenstva, ktorého ústavnosť navrhovatelia taktiež spochybňujú, možno vyvodit', že prerušenie tehotenstva podľa § 4 tohto zákona nie je zdravotným zákrokom, ale naopak za tento zákrok sa vyberá

4.

Protiústavnosť zákona o umelom prerušení tehotenstva nie je daná ani tým, že právny režim nenarodeného ľudského života je rozdielny v závislosti na štádiu tehotenstva. Z ústavného imperatívu zakladajúceho zákonodarcovu povinnosť ochrany ľudského života pred narodením neplynie záver, že by právna ochrana plodu voči matke musela byť totožná v každej jednotlivjej fáze prenatalného vývoja (obdobne taktiež Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Šamorín:Heuréka, 2004. 113 s.). Naopak aj z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (najmä *Vo v. Francúzsko*) možno vyvodit' minimálny európsky konsenzus spočívajúci vo východisku, podľa ktorého má byť nenarodený ľudský život chránený počas tehotenstva s intenzitou rastúcou postupne od počatia po narodenie. Z už uvedeného vyplýva, že na tomto východisku sú založené aj kľúčové rozhodnutia Najvyššieho súdu USA *Roe v. Wade* 410 U. S. 113 (1973) a *Planned Parenthood of Southeastern PA. v. Casey*, 505 U. S. 833 (1992).

(.....)

Priebeh tehotenstva a vzťah medzi plodom a matkou možno najlepšie charakterizovať ako jednotu v dualite, keď v prvej fáze tehotenstva prevažuje skôr jednota matky a plodu, zatiaľ čo vo fázach neskorších je viac zdôraznená dualita matky a plodu. Rozlišovanie medzi jednotlivými fázami prenatalného vývoja, čo sa týka možnosti umelo prerušiť tehotenstvo, je opodstatnené tiež pohľadom na európske právne poriadky, a to nielen na tie, ktoré umožňujú obdobne ako Slovenská republika prerušenie tehotenstva na žiadosť (napr. škandinávske štáty, Holandsko, Francúzsko, Rakúsko, Česká republika), ale aj tie, ktoré sa vyznačujú veľmi prísnymi podmienkami na výkon prerušenia tehotenstva (napr. Poľsko, čo sa týka prerušenia tehotenstva zo zdravotných, eugenických či právnych dôvodov, ktoré je prípustné taktiež iba v určitej prvej fáze tehotenstva)

(...)

Výber dvanástich týždňov ako limit na vykonanie prerušenia tehotenstva na žiadosť matky nemožno považovať podľa názoru ústavného súdu ani za svojvoľný. Táto lehota sa odvíja od vytvárania senzibility plodu a je v súlade s prevažujúcou európskou praxou relevantného zákonodarstva štátov umožňujúcich prerušenie tehotenstva na žiadosť (eventuálne na základe sociálnej indikácie), ktorá sa obvykle pohybuje medzi 10. až 15. týždňom trvania tehotenstva. Ústavný súd súčasne vychádza z toho, že lehota 12 týždňov je nutné považovať za dobu, ktorá so zreteľom na reálnu možnosť zistenia samotnej existencie tehotenstva poskytuje matke rozumnú možnosť na zváženie možnosti prerušenia tehotenstva a pre jeho eventuálnu realizáciu. Ak by mala byť táto lehota podstatne kratšia, nemusel by byť splnený účel (cieľ) zákona, ktorým je dať možnosť žene rozhodnúť o svojom materstve. Ak by bola lehota naopak podstatne dlhšia (napr. prvé dva trimestre tehotenstva), mohla by sa dostať do rozporu s ústavným imperatívom čl. 15 ods. 1 druhej vety ústavy, hlavne ohľadom proporcionality danej úpravy vo vzťahu k ústavnej hodnote ochrany nenarodeného ľudského života. Ústavný súd nanajvýš opätovne zdôrazňuje, že orgánom povolaným určiť príslušnú maximálnu lehodu na vykonanie prerušenia tehotenstva je zákonodarca, pričom ústavný súd preskúmava (a nič iného optikou ústavného imperatívu vyjadrujúceho ústavnú hodnotu ani preskúmavať nemôže) iba prípadný exces pri úvahe zákonodarcu, nie však to, či je daná lehota v optimálnom súlade s aktuálnym stavom poznania lekárskej vedy.

IV.

Z dôvodov uvedených v častiach II a III tohto nálezu ústavný súd rozhodol tak, ako to je uvedené vo výrokovvej časti tohto rozhodnutia.